

Головними причинами міграції були і залишаються економічні чинники. Якщо на початку 90-х років ХХ ст. виїзди на заробітки зумовлювалися банкрутством підприємств, затримками з виплатою заробітної плати, безробіттям, то сьогодні їхня мета найчастіше – підвищення добробуту, фінансування навчання тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ясь О.В. Еміграція українського населення // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2005. 672 с.
2. Лановик Б.Д., Траф'як М.В., Матейко Р.М., Матисякевич З.М. Українська еміграція від минушини до сьогодення. – Тернопіль: Чарівниця, 1999. 345 с .
3. Національний склад населення країн світу 2011 р. URL: <http://www.worldbank.org/en/publication/population>.
4. Українці у США. URL: <http://usa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/ukrainians-in-us>
5. Українці в Аргентині. URL: <http://argentina.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ar/ukrainians-in-ar>.
6. Українці у Румунії. URL: <http://romania.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ro/ukrainians-in-ro>.
7. Українці у Польщі. URL: <http://poland.mfa.gov.ua/ua/ukraine-pl/ukrainians-in-pl>

Мельничук Н.

Науковий керівник – доц. Григорук Н. А.

ПОЛЬСЬКОГО-РАДЯНСЬКА ВІЙНА 1939 РОКУ І ТЕРНОПІЛЬЩИНА

Польсько-радянська війна між Польською республікою і Українською Народною Республікою, з одного боку, і РСФРР з другого, у квітні-жовтні 1920 року була спробою радянської армії прорватися через Польську республіку до Німецької держави, щоб захопити її та звідти понести соціалістичну революцію по всьому світу.

Метою статті є висвітлення та аналіз подій, які відбувалися на території Тернопільської області в період Польсько-радянської війни 1939 року.

У вересні 1939 року через загострення ситуації у східних районах Європи радянське командування вирішило посилити чисельний склад гарнізонів на західних кордонах СРСР. 2 вересня на радянсько-польському кордоні влада СРСР увела "режим посиленої охорони". Оперативна розвідка прикордонників КОВО відстежувала ситуацію, і вже 4 вересня мали узагальнені дані про дії органів польської влади в районах, прилеглих до кордону. Зафіксовано проведення мобілізації резервістів, наплив біженців із заходу країни, посилення поліцейського режиму [3].

6 вересня 1939 р. штаби західних і центральних округів отримали директиву наркома оборони про Великі навчальні збори (ВНЗ). Так була зашифрована прихована мобілізація.

17 вересня 1939 р. Червона армія перейшла державний кордон із мотивом "визвольної боротьби, початої пригнобленими народами Західної України і Західної Білорусії при підтримці радянського народу і його Червоної Армії". Після переходу державного кордону трьома оперативним групам до кінця наступного дня з маршу було наказано – шепетівській (під командуванням І. Советнікова) через Рівне оволодіти Луцьком, волочиській (під командуванням Ф. Голікова) через Тернопіль зайняти Перемишляни (впритул наблизитися до Львова), кам'янець-подільській (під командуванням І. Тюленева) через Чортків вийти до Станіслава (нині Івано-Франківськ) [4].

Армійська група Ф. Голікова налічувала 5 стрілецьких, 3 кавалерійські дивізії і три танкові бригади. Першим етапом стало захоплення мостів у Підволочиську, яке запланував штаб командира корпусу. Для цього був сформований загін під керівництвом капітана Мікля: батальйон 136-го стрілецького полку, взвод полкової артилерії з батареї ПТГ і взвод станкових кулеметів. Для знешкодження польського прикордонного поста залучили спец-групу з восьми прикордонників Волочиського загону.

Дивізія Я. Шарабурко мала підійти до Тернополя через Збараж. Але замість того, щоби вийти на північно-східну околицю міста, 5-та кавдивізія підійшла до Тернополя з південного заходу [6].

18 вересня в Тернопіль увійшла оперативна група органів НКВС, яку очолювали заступник наркома СРСР Меркулов і нарком УРСР Серов. Вони застали хаос в місті: пусті вулиці, покинуті автівки та невелика кількість мешканців, яка залишилася в Тернополі і пробувала розкрадати закинути склади. Протягом цілої доби з дахів будинків обстрілювали групи НКВС та прикордонників. Керівники були розгублені та губилися в місті. Меркулов і Серов просили у Берії значно більші оперативні чекістські групи, ніж вони передбачали [7].

На тернопільському напрямку діяв 11-й легкобомбардувальний полк (62-ї ЛБ бригади). Дві ескадрильї (18 літаків Р-2) 17 вересня від 9.30 до 10.30 год. бомбили залізничні станції навколо Тернополя. На ешелон із 55 вагонів, що стояв у с. Великий Глибочок в напрямку на м. Золочів на Львівщині, радянські летуни скинули 54 бомби Фаб-50 з висоти 2000 м. Друга хвиля бомбардування почалась об одинадцятій годині. До виконання завдання приступив 2-й полк тієї ж 62-ї ЛББ. Переконавшись, що протиповітряної оборони у поляків нема, пілоти знизили літаки Р-2 для бомбування до висоти 1500 м. Напад був спрямований на станції Великий Ходачків та Великі Бірки. На першу станцію скинули 72 бомби Фаб-32 та 18 АО-25, повторився результат першого метання бомб – вибухи зорали селянські поля. Усього за перший день радянська авіація здійснила 236 бойових вильотів і бомбувала залізничні колії, станції Ковель, Кременець, Красне, Броди, Коломию, Львів. Окрім бомб, на голови польських вояків сипалися пропагандистські листівки.

Наступного дня 2-й кавалерійський корпус після відпочинку та підтягування тилів вирушив на Львів. Уздовж шосе Тернопіль–Золочів–Львів мали наступати 24-та танкова бригада і 5-та стрілецька дивізія, а 14-та кавалерійська дивізія ім. Пархоменка мала просуватися північніше шосе. На відстані 5-ти км від неї повинна була йти 5-та кавалерійська дивізія. Але кіннотники Шарабурка продовжували діяти за вказівками свого командира. Вони не поспішали залишати Тернопіль і до вечора гасали вулицями міста в пошуках "білополяків і націоналістів" [2].

До Кам'янець-Подільської групи належали танковий, два кавалерійські корпуси та дві окремі танкові бригади. Ця фронтова рухома група мала завдання вийти в передгір'я Карпат. Як згадував командувач цієї групи генерал І. Тюленев, план, розроблений у штабі групи, був простим: форсувати Збруч і стрімко просунути за Чортків.

Війська почали наступ о 5 год. ранку 17 вересня. Польські прикордонні застави були зняті швидко і без особливого галасу. Опір вчинила тільки комендатура в містечку Гусятин, де польські прикордонники майже годину вели бій. Частково їх знищили і взяли в полон радянські частини під командуванням Белогорського та Кошкіна. На кінець дня передові частини вийшли на рубіж р. Стрипа біля с. Трибухівці на Бучаччині, де зіткнулися з польськими підрозділами підсиленими танками. Тут поляки зосередили окремі частини 6-го, 12-го, 29-го, 51-го, 52-го, 54-го, 56-го, 72-го стрілецьких полків і до батальйону танків.

Авіаційна розвідка доповіла про розгортання польських зенітних батарей біля міст Галич, Терембовля, Городенка. Станції в Коломиї та Чорткові були забиті ешелонами. З Чорткова до сусіднього с. Ягольниця (нині Ягільниця) вирушила колона із сотні польських автомобілів.

Перший етап наступу червоноармійців на Чортків було зірвано. Причиною стали підрозділи 25-го танкового корпусу. Танки забили всі шляхи, псувалися, зупинялися без пального і заважали проходженню кавалерії та стрілецьких частин. Такі дії корпусу тривали протягом двох перших днів наступу. Крім того, район дій цієї групи відрізнявся наявністю більших і менших річок, особливістю яких була течія з півночі на південь, тобто річки перерізали напрямок наступу. Зробив свою справу й дощ. У подільському чорноземі в'язнули піхота і кавалерія, артилерія. У штаб армії надійшло повідомлення про зруйнований міст у Бучачі. Туди була скерована група військових інженерів та гідрогеологів. Дорогою їм довелося заночувати в Чорткові. Тільки вдосвіта 18 вересня танкова колона з Чорткова вирушила на Бучач. На аеродромах поблизу цього міста радянські війська захопили 26 винищувачів та бомбардувальників. Польські пілоти залишили їх, познімавши з машин апаратуру. Перед цим літаки встигли завдати незначної шкоди противникові – бомбили і спалили дві радянські автомашини з паливом [1].

За узагальненими даними, якими оперують російські історики, в полон було взято понад 250 тис. польських військовополонених. Більшість їх відпустили додому. За даними на 29 вересня 1939 р. в таборах на території України перебувало 44216 польських

військовополонених. Радянська влада використовувала мешканців таборів традиційно – була сформована 25-тисячна армія військовополонених для будівництва залізниці Новоград-Волинський–Корець–Львів. Втрати Червоної армії під час походу становили 737 убитих і 1826 поранених.

Загальна кількість трофеїв досі невідома. Але маємо звіт командування 5-ї армії про вивезені на свою територію 64 паровози, 70 пасажирських і 1130 критих вагонів, 534 платформи, 609 вуглярок, 104 цистерни. Окремо були захоплені 2174 вагони з цукром, вівсом, зерном, борошном, спиртом, рудою, залізом, вугіллям, коксом. Окрім того, до рук червоноармійців потрапили кінний завод і багато великої рогатої худоби. Воєнними трофеями стали більш як 900 гармат, понад 10 тис. кулеметів, майже 300 тис. гвинтівок, понад 150 млн набоїв, майже 1 млн снарядів та близько 300 літаків. Серед трофеїв і бойових заслуг у Тернополі за червоноармійцями було роззброєння двох польських ПІХОТНИХ ПОЛКІВ, артилерійського полку і "значної кількості льотного складу авіації".

Про мародерство під час вересневих подій 1939 р. знайдено в радянських історичних публікаціях побіжну згадку. І то правдивий зміст відкривається тільки при пильному та вдумливому прочитанні сухого викладу офіційного документа. Отже, прикордонники Ямпільського загону повідомили, що 20 вересня в с. Молотків на Лановеччині (навпроти застави "Лисогірка", нині однойменне село належить до Хмельницької обл.) група невідомих під виглядом червоноармійців біла селян, проводила обшуки, відбирала зброю. Дивне твердження. А кому ще під виглядом червоноармійців треба було бити цих селян, як не самим червоноармійцям? Про ганебну поведінку "визволителів" свідчать архівні матеріали, що протягом тривалого часу були приховані від громадськості. З однаковою легкістю більшовики розстрілювали і чужих, і своїх.

Таким чином, воєнна операція Червоної армії пришвидшила воєнну поразку Польщі та змусила польське військово-політичне керівництво передчасно залишити Тернопільщину, та й країну загалом й евакуюватися ввечері 17 вересня до Румунії Її прямим наслідком стало включення західнобілорус. та західноукр. земель до складу СРСР.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бережанська земля. Т. 3: Книга пам'яті. Тернопіль: ВАТ ТВПК "Збруч", 2006. С. 184-524.
2. Буртник В. Шлях до волі. Нариси національно-визвольної боротьби на Тереківщині. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. С. 336.
3. Васюта І. Політична історія Західної України (1918–1939). Львів: Каменяр, 2006. С. 307.
4. Західна Україна під більшовиками. 1939–VI. 1941. С. 316.
5. Збаражчина: Збірник статей, матеріалів і споминів. Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1980. Т. 1. С. 89;
6. Книга пам'яті Збараського району. Тернопіль: ВАТ ТВПК "Збруч", 2006. С. 523–547.

Стецюк Ю.

Науковий керівник – проф. Л. М. Алексієвець

РОЛЬ КРАЇН–УЧАСНИЦЬ У ПОДІЛАХ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРОБЛЕМИ В ІСТОРІОГРАФІЇ

Усю світову історію можна вивчати як історію воєн, в результаті яких, на карті світу то зникали, то з'являлись держави. Ситуація, коли одна держава зникає, стає пусткою на карті, втрачає незалежність в результаті договорів інших держав (особливо часто імперій) — доволі не часте явище, тому завжди буде цікавити науковців, зокрема істориків. Проблема поділу Речі Посполитої між Росією, Австрією і Пруссією завжди буде актуальна, позаяк наслідки поділу вплинули на їх вирішальну перевагу на континенті, особливо в Центрально–Східній Європі. Саме тут встановлено неподільне панування трьох імперій аж до початку ХХ століття, які заблокували процеси розвитку демократії. До того ж, слід зазначити, що «польське питання» завжди було не тільки актуальним, але й значно гострим, заполітизованим в окремі періоди.

В українській історіографії поділи Речі Посполитої висвітлені в контексті українського питання, польське питання ж — є мало висвітленим. Російська історіографія на поставлену проблему дає відповіді, вигідні їй, що мало відповідають історичній реальності і є не зовсім